

ЕКОНОМІКА

УДК 334.025

JEL E61, H54, O38, Q14

Державна політика розвитку аграрного сектору економіки на основі державно-приватного партнерстваКруглов В.В. *Харківський національний університет будівництва та архітектури* E-mail: kruhlov.vitalii@kstuca.kharkov.ua

Круглов В.В. Державна політика розвитку аграрного сектору економіки на основі державно-приватного партнерства. Економіка та управління АПК. 2021. № 1. С. 85–94.

Kruglov V.V. Derzhavna polityka rozvytku agrarnogo sektoru ekonomiky na osnovi derzhavno-pryvatnogo partnerstva. Ekonomika ta upravlinnja APK. 2021. № 1. S. 85–94.

Рукопис отримано: 10.02.2021 р.

Прийнято: 01.03.2021 р.

Затверджено до друку: 22.04.2021 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2021-162-1-85-94

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Враховуючи ключову роль аграрного сектору економіки у формуванні продовольчої безпеки, збільшенні експортного потенціалу держави, забезпеченні сільськогосподарською продукцією внутрішнього ринку, питання розвитку аграрного сектору економіки України потребує від держави пошуку дієвих підходів щодо альтернативних форм залучення додаткових ресурсів, які дадуть змогу реалізувати наявний галузевий потенціал. Із загального фонду державного бюджету на

У статті проаналізовано сучасний стан аграрного сектору економіки України, його місце у формуванні валового внутрішнього продукту, тренд зміни продуктивності сільського господарства, його роль у зменшенні негативного впливу економічної кризи в 2020 р. та головні тенденції розвитку аграрного сектору.

Метою дослідження є аналіз існуючих підходів до формування державної політики розвитку аграрного сектору через державно-приватне партнерство та розробка практичних заходів щодо активізації розвитку стратегічного партнерства державного і приватного сектору в аграрній сфері. Існуючі підходи, спрямовані на розвиток аграрного сектору, мають використовувати можливості додаткового залучення ресурсів, що можливо досягнути завдяки моделям державно-приватного партнерства.

Проаналізовано особливості державно-приватного партнерства в аграрному секторі, яке спрямовується на реалізацію пріоритетних проєктів інфраструктури з метою розвитку виробництва, зберігання та збуту сільськогосподарської продукції; реалізації продовольчої безпеки; розвитку ланцюгів створення вартості. Визначено основні форми реалізації проєктів державно-приватного партнерства, які використовують у світовій практиці. Акцентовано увагу на необхідності використання державно-приватного партнерства в аграрному секторі на основі стратегічного управління в межах загальноекономічної політики держави. Обґрунтовано переваги використання інструментарію державно-приватного партнерства в аграрному секторі та визначено напрями його розвитку. Встановлено основні підходи до формування державної політики розвитку сфери агропромислового комплексу через державно-приватне партнерство, які передбачають підвищення рентабельності виробництва, реалізації експортного потенціалу країни, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення конкурентоспроможності сільського господарства, удосконалення законодавчої бази, інноваційний розвиток.

Ключові слова: держава, державне управління, приватний бізнес, інноваційний розвиток, інструменти, стратегії, проєкти.

фінансову підтримку сільгоспвиробників у 2021 році виділено 4,5 млрд грн [1], що не дозволяє забезпечувати необхідний розвиток галузі. За окремими розрахунками, аграрний сектор в період 2020–2030 рр. потребуватиме близько 46 млрд дол. США інвестиційних залучень [2]. Отже, політика держави, спрямована на розвиток аграрного сектору, має передбачати поєднання сучасного інструментарію, орієнтованого на інноваційно-інвестиційний розвиток, активізацію підприємницького середовища, використання принципів партнерства та сус-

пільної корисності, можливостей інноваційних форм господарювання.

Аналіз реалізації проєктів державно-приватного партнерства (ДПП) в інфраструктурних секторах, пов'язаних з транспортом, енергетикою, інженерними комунікаціями, інформаційно-комунікативними технологіями, доводить доцільність і суттєві суспільні результати співпраці держави та приватного сектору. Зазначений досвід починають використовувати і в аграрному секторі, що дає змогу забезпечити галузь необхідними ресурсами та компетенціями, які можуть збільшити сільськогосподарське виробництво, підвищити ефективність використання коштів.

Дослідженням особливостей впровадження державної політики розвитку аграрного сектору через державно-приватне партнерство приділена значна увага сучасних науковців. Зокрема, А. Зелднер [3] розглядає можливість інвестиційних надходжень в агропромисловий комплекс через реалізацію державно-приватного партнерства, а саме – використання інструментарію спеціальних економічних зон. І. Косач та Н. Холякко [4] вважають, що державно-приватне партнерство має стати перспективним напрямом розвитку діяльності в агропромисловому комплексі. В. Векленко та С. Пугач [5] пропонують застосовувати моделі ДПП у секторі виробництва органічної продукції, розвитку тепличних господарств. М. Козін і Г. Пирченко-ва [6], досліджуючи організаційно-економічні механізми розвитку аграрного сектору, в якості формування зазначених механізмів вбачають державно-приватне партнерство. Л. Дідковська [7] розвиває положення щодо доцільності поширення ДПП у зрощувальному землеробстві. І. Ковальова та Д. Рожкова [8] досліджують можливості поліпшення інвестиційного клімату в регіоні через взаємодію держави та приватного сектору в аграрній галузі. М. Дудін, О. Шахов, Н. Висоцька та Д. Степанова [9] акцентують увагу на можливості зменшення ризиків, гарантування рентабельності проєктів у аграрному секторі через механізми державно-приватного партнерства. Зважаючи на актуальність питання, зазначена проблематика потребує розгляду окремих підходів до формування державної політики розвитку аграрного сектору через державно-приватне партнерство.

Метою дослідження є аналіз існуючих підходів до формування державної політики розвитку аграрного сектору через державно-приватне партнерство та розробка практичних заходів щодо активізації розвитку стратегічного партнерства державного і приватного власника в аграрному секторі.

Матеріал і методи дослідження. Для реалізації встановленої мети інформаційною базою слугували праці вітчизняних та зарубіжних вчених, опубліковані у періодичних фахових наукових виданнях, дисертаційні дослідження, законодавчі акти України, аналітичні та статистичні матеріали Організації економічного співробітництва та розвитку, Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН та дані Національного банку України.

Як методологічний підхід використовували: монографічний метод (аналіз розвитку аграрного сектору економіки в Україні та світі), емпіричний метод (комплексна оцінка сучасного стану у галузі сільського господарства), метод порівняльного аналізу (визначено особливості та проблеми використання ДПП в аграрному секторі, виявлено різноманітні характерні ознаки), абстрактно-логічний метод (теоретичні узагальнення та формулювання висновків).

Результати дослідження та обговорення. Цілеспрямований розвиток будь-якої сфери діяльності потребує чітких підходів щодо розуміння необхідних потреб, правил, намірів та дій, що формулюють сутність певної політики, яка забезпечує реалізацію державних інтересів. У науковому дискурсі державна політика розглядається як узгоджена діяльність органів державної влади, що спрямовується на досягнення встановленої мети у певному секторі через методи впливу (правові, економічні, адміністративні), інструменти (інформаційні, фінансові, владні, структурні) та наявні у розпорядженні ресурси. Формування державної політики передбачає встановлення цільових орієнтирів та пріоритетів; визначення умов реалізації політики; розроблення послідовних завдань для реалізації вибраної політики; вибір відповідних інструментів і дій; діагностика проблемних ситуацій [10]. Враховуючи неможливість реалізації окремих соціально-економічних завдань в межах ресурсів лише державного чи приватного сектору, необхідність своєчасного реагування на зміни, забезпечення комплексного вирішення проблематики, спираючись на специфіку розвитку аграрного сектору та чинних галузевих стратегічних документів, підходи до реалізації державної секторальної політики мають передбачати використання конкурентних моделей управління, принципів проєктного менеджменту та інноваційного інструментарію на основі моделей партнерства державної і приватної форм власності у аграрній сфері.

У сучасних умовах глобального економічного розвитку та збільшення чисельності насе-

лення підвищується динаміка попиту на сільськогосподарську продукцію. Слід зазначити, що у 1995–2018 рр. експорт продовольчих товарів у світі зростав у середньому на 3,4 % на рік, а експорт сільськогосподарських товарів збільшувався в середньому на 1,9 % на рік [11]. Аграрний сектор економіки продовжує відігравати ключову роль в нарощуванні продовольчого ресурсу, посиленні позицій на зовнішніх товарних ринках, забезпеченні національної безпеки. Глобальна додана вартість, яку створюють сільське господарство, лісове господарство та рибальство, зросла на 68 % у реальному виразі з 2000 до 2018 рр., досягнувши 3,4 трлн дол. США у 2018 р., що демонструє збільшення на 1,4 трлн дол. США порівняно з 2000 р. Загальний обсяг виробництва первинних культур збільшився майже на 50 % з 2000 до 2018 рр. до 9,1 млрд т. Світове виробництво м'яса в 2018 р. досягло 342 млн т, що на 47 % більше, або на 109 млн т порівняно з 2000 р. Площа земель, які обладнані зрошувальними системами, досягла в 2018 р. 339 млн га, що на 17 % більше порівняно з 2000 р. Грошова вартість світового експорту продовольчих товарів збільшилася в період 2000–2018 рр. із 380 млрд дол. США до майже 1,4 трлн дол. США у 2018 р., зі значним зростанням у всіх продовольчих товарних групах [12].

Наведені дані свідчать про збільшення обсягів, що в свою чергу зумовлює постійне залучення працівників у галузь сільського господарства, яка залишається однією з найбільших джерел зайнятості у світі. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації (FAO), очікується, що населення світу зросте майже на 30 %, до 9,1 млрд людей у 2050 році, і це потребуватиме збільшення виробництва продуктів харчування на 70 % та інвестицій у сільське господарство на 50 % для задоволення потреб людей [13]. Очікується, що до 2024 р. зростання попиту на сільськогосподарську продукцію (перероблені харчові продукти, продукти тваринного походження, молочні продукти, зернові, коренеплоди та біопаливо) буде зумовлено країнами, що розвиваються [14].

Якщо порівняти Україну з окремими країнами світу в розрізі частки вартості сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства в загальному ВВП за період 2005–2018 рр., то можна бачити, що в Україні зазначений відсоток має тенденцію до постійного зростання (табл. 1).

На сільськогосподарський сектор України припадає 15 % зайнятості. Експорт агропродовольчих товарів становить близько 40 % загального експорту України [15]. Очікується, що Україна постійно нарощуватиме частку у світовій торгівлі та досягне 12 % світового експорту в 2029 р. За прогнозами, Україна збільшить урожайність на 1,5 % в рік, за умови збільшення сівозміни в поєднанні з кращими аграрними практиками та відмовою від непродуктивних земель [16].

Вимірювання відношення чистої вартості експорту до чистої вартості вітчизняного виробництва для товарів показує, що вісім країн, серед яких і Україна, матимуть високу залежність від світових агропродовольчих ринків (рис. 1) [16]. Завдяки підвищенню продуктивності сільського господарства в останнє десятиріччя частка продовольчих товарів у структурі українського експорту збільшилася удвічі та становила 47 % за 9 місяців 2020 р. (21 % у 2010 р.). Важливою характеристикою аграрного сектору є вища стійкість експорту сільськогосподарської продукції до кризових ситуацій в економіці, що відображає низьку еластичність попиту на продовольство за доходом (при зниженні доходів попит на нього скорочується помірно у порівнянні з іншими товарами). У результаті висока частка продовольчих товарів у структурі українського експорту слугувала своєрідним буфером під час економічної кризи у 2020 р. [17].

Отже, аграрна сфера відіграє значну роль у розвитку України, але подальші дії мають передбачати залучення інвестиційних ресурсів, впровадження нових технологій з високою доданою вартістю, перехід на сучасні форми господарювання. Дійсно, зменшення частки інвестицій у сільське господарство та їх фізичного обсягу ставить під загрозу продовольчу

Таблиця 1 – Частка вартості сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства в загальному ВВП (в цінах 2015 р. млн USD), %

	2005 р.	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Україна	8,1	8,5	10,4	11,4	12,1	12,5	11,9	12,4
Польща	3,5	2,8	2,6	2,5	2,2	2,2	2,1	1,8
Білорусь	7,0	6,1	6,1	6,2	6,3	6,7	6,8	6,3
Казахстан	6,3	5,1	4,7	4,6	4,7	4,9	4,9	4,9

Джерело: складено та розраховано автором на основі [12].

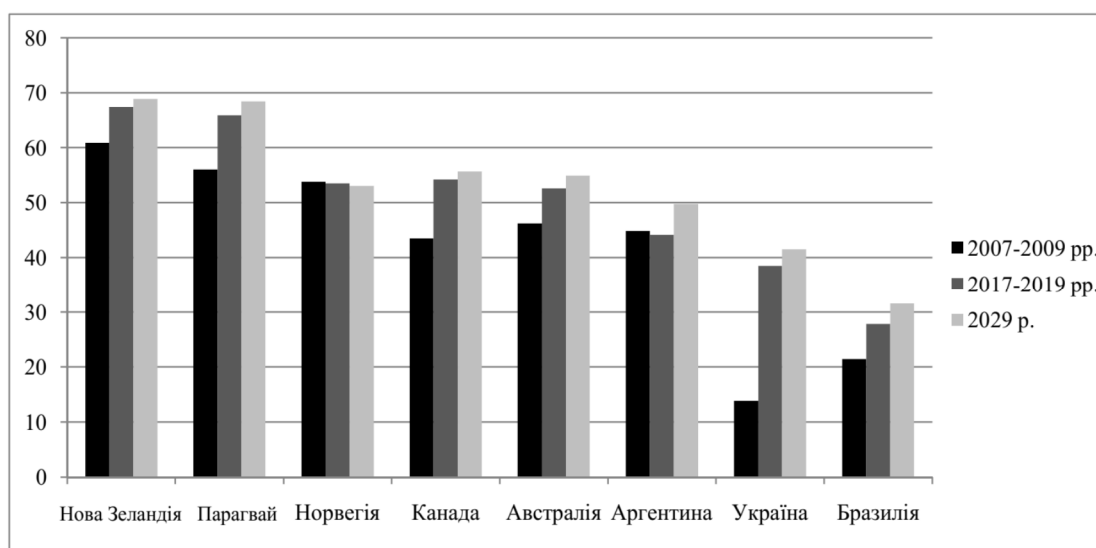

Рис. 1. Країни-експортери із залежністю понад 25 % від зовнішніх ринків.

Джерело: побудовано автором на основі [16].

безпеку країни [3]. Одним із способів, що посилить позиції аграрного сектору в Україні, забезпечить додатковими ресурсами та інноваційними підходами до розвитку галузі, може стати сучасний підхід взаємодії державного та приватного сектору – державно-приватне партнерство. Поява ДПП в сільському господарстві є відповіддю на труднощі в наданні суспільного блага, такого як продовольча безпека, захист навколишнього середовища та життєздатність сільських районів [18].

ДПП можна розглядати як нову форму державного управління, яка передбачає структуроване договірне співробітництво між державними та приватними зацікавленими сторонами в процесі проектування, планування, будівництва та експлуатації суспільно важливих інфраструктурних об'єктів, в якому партнери домовляються про розподіл ризиків, витрат, вигод, ресурсів та відповідальності, підвищуючи ефективність використання державних коштів.

Впровадження ДПП спрямовано на забезпечення сталого розвитку економіки, а саме збалансування економічних, екологічних та соціальних потреб; подолання бідності через створення робочих місць; задоволення основних потреб людей, що потребує економічного зростання та соціальної рівності; мінімізації впливу навколишнього середовища на проекти розвитку; оптимізації використання наявних ресурсів, включаючи природні ресурси. Питання, які мають передбачати у державній політиці розвитку аграрного сектору з використанням проектів ДПП: надання необ-

хідних компенсацій; моніторинг впровадження проектів ДПП; оцінка можливих позитивних та негативних впливів проекту; вивчення можливостей для покращення навколишнього середовища; сприяння розвитку соціальних, громадських і культурних практик [19].

Якщо розглядати застосування в аграрному секторі державно-приватного партнерства, то останнє визначає модель взаємодії між державними установами та приватними партнерами (агрофірми і фермери), що призначається для досягнення цілей сталого розвитку сільського господарства, де встановлюються суспільні вигоди, залучення інвестицій та розподіл ризиків, з активною роллю всіх партнерів на різних етапах впродовж життєвого циклу проекту ДПП [20]. ДПП слугує як особливо необхідний інструмент системної державної політики у сфері сільськогосподарських та технологічних інновацій, що передбачає стимулюючі функції: розвиток знань, побудова мережі, управління [21]. ДПП в аграрному секторі розглядають як інституційний і організаційний альянс державної влади та приватного бізнесу з метою реалізації національних і локальних пріоритетних проектів, що здійснюється на принципах взаємовигідності та консолідації спільних зусиль [22].

Напрямами реалізації проектів ДПП в аграрному секторі, що мають суттєвий потенціал, можуть бути:

- розширення виробничої (тепличні комплекси [5], переробка м'яса, зернових культур [6]), логістичної (дорожня мережа, складські

комплекси, сховища), енергетичної та меліоративної (іригаційної) [7] інфраструктури;

- розвиток виробництва комплексних добрив, засобів захисту рослин та ін. [5];

- використання інноваційних технологій зменшення та попередження забруднення навколишнього середовища, впровадження підходів, які запобігають глобалізаційним кліматичним змінам, стимулювання ведення ґрунтозберігаючого землеробства;

- формування агропродовольчих ланцюгів із високою доданою вартістю від виробника до споживача на основі кластерного підходу;

- створення технопарків, які поєднують науково-дослідні установи, навчальні заклади сільськогосподарської спеціалізації, науково-виробничі структури та ін.;

- забезпечення здоров'я тварин та добробуту за їх утримання, мінімізації проявів епідемії тощо;

- проекти в сфері освіти та науки, пов'язані з аграрним сектором [5];

- підвищення рівня використання відновлювальної енергетики через розвиток технологій вироблення біопалива (вирощування енергокультур, використання агровідходів);

- забезпечення виробництва органічної сільськогосподарської продукції, м'ясної та молочної продукції;

- розвиток насінництва та біотехнологій на основі інновацій в генній інженерії та секвенуванні.

Розвиваючи вказані напрями впровадження проектів ДПП, можливе підвищення рентабельності діяльності в аграрному секторі, розвиток середовища для малого та середнього бізнесу виробничої сфери сільського господарства, що створює продукцію для внутрішнього та зовнішнього споживання.

Для того щоб розкрити наявний потенціал аграрного сектору, необхідний високий рівень інвестицій у ланцюг створення сільськогосподарської вартості. Такі інвестиції передбачають дослідження та технології, що підвищують продуктивність, розвиток людських ресурсів та інфраструктуру для транспорту, зберігання, переробки та збуту сільськогосподарської продукції. ДПП в аграрному секторі може забезпечити: функцію розподілу ризиків ДПП, яка може допомогти структурувати проекти для вирішення ряду галузевих ризиків (виробничий, ринковий та ін.); переваги, пов'язані з підвищенням ефективності та доступу до ринку через використання інноваційних технологій і високих управлінських та маркетингових навичок приватного сектору; результати продовольчої безпеки та стимулю-

вання розвитку ланцюгів створення вартості, які включають дрібних фермерів і малі та середні сільськогосподарські підприємства як ключових постачальників сировини для підприємств агробізнесу [23].

В науковій літературі визначають типологію чотирьох загальних різновидів проектів ДПП в аграрному секторі: партнерства, спрямовані на розвиток виробничо-збутових ланцюгів доданої вартості в сільському господарстві для забезпечення доступу на внутрішні і зовнішні ринки (VCD); партнерства для спільних досліджень в сільському господарстві, інновацій і передачі технологій, яке створюється для комерціалізації інноваційних технологій, спрямованих на підвищення продуктивності та доступу до ринку (ITT); партнерські відносини для побудови та модернізації ринкової інфраструктури, спрямовані на розвиток торгових центрів, складських приміщень, логістичних систем (MI); партнерства для надання послуг з розвитку бізнесу фермерам і малим сільськогосподарським підприємствам, включаючи розвиток ринкових інформаційних систем, субсидування послуг розвитку бізнесу (BDS) [23; 24].

Слід відмітити окремі приклади різних форм впровадження ДПП у агропродовольчому секторі провідних країн світу та вітчизняній практиці. Так, у зрощувальному землеробстві Франції здійснювали реалізацію окремих проектів ДПП. Проект CACG/ASA впроваджували на основі концесійної угоди та передбачав розширення зрошуваних площ на 200 тис. га для подальшого вирощування кукурудзи, овочів та фруктів. Société du Canal de Provence (SCP) – інший концесійний проект Франції, яким передбачено відновлення зрошувальних мереж на площі 80 тис. га та подальше вирощування овочевих культур і фруктів [25].

Вітчизняним прикладом взаємодії держави та приватного власника можна назвати створений технологічний парк «Агротехнопарк» (м. Київ), в якому разом з партнерами реалізують проекти у сфері генеруючих комплексів, що використовують біопаливо; створення та модернізації агропромислових і переробних виробництв на основі новітніх технологій; розроблення систем підвищення родючості ґрунтів; технології селекційної діяльності в рослинництві та тваринництві тощо [26]. Регіональний агропромисловий інноваційний кластер «Агроінновації» створено у м. Рівне, засновниками якого стали представники органів державної влади, наукових та освітніх установ, виробничих підприємств та інноваційних структур. Зазначений кластер має за мету об'єд-

нати можливості та реалізувати спільні заходи щодо розроблення і впровадження інноваційних проєктів в агропромисловому комплексі регіону [27].

Реалізація стратегічних імперативів має відбуватись через застосування системних заходів стратегічного управління державно-приватним партнерством у аграрному секторі із розробкою та імплементацією відповідних норм управління [4]. Впровадження механізму державно-приватного партнерства в аграрному секторі має стати об'єктом стратегічного управління в межах загальноекономічної політики держави, що сприятиме стабільності інституціонального регулювання. Вбачається за необхідне під час розроблення Стратегії розвитку аграрного сектору визначити державно-приватне партнерство як один із механізмів реалізації пріоритетних довгострокових напрямів та завдань, результатом виконання яких має бути усунення наявних диспропорцій та орієнтація на динамічний і стійкий розвиток [22].

Як інструменти реалізації державної політики, спрямованої на розвиток аграрного сектору на основі реалізації проєктів ДПП, слід запропонувати: створення технологічних парків та бізнес-інкубаторів; реалізація сільськогосподарських кластерних проєктів та ланцюгів доданої вартості; залучення венчурного капіталу та коштів інвестиційних фондів; податкове стимулювання інноваційної діяльності в аграрному секторі; компенсації відсоткових ставок за залученими кредитами на будівництво інфраструктури.

Використання інструментарію державно-приватного партнерства в аграрному секторі має значні переваги: реалізація суспільно важливих інфраструктурних проєктів в аграрному секторі економіки через залучення ресурсів приватного сектору; підвищення конкурентоспроможності галузі [8]; прискорення темпів оновлення основних виробничих фондів, матеріально-технічної та сировинної бази агропромислових підприємств [8]; підвищення продуктивності сільського господарства та створення нових робочих місць, що збільшить надходження дохідної частини бюджету [9]; зростання якості продукції сільського господарства [8]; відновлення стану навколишнього природного середовища [22]; додаткові можливості державного регулювання та реалізація комплексних програм в аграрній сфері; підвищення технологічного, фінансового та експортного потенціалу в сільському господарстві, в т. ч. на регіональному рівні.

Приватний бізнес, в свою чергу, може отримати в процесі реалізації проєктів ДПП в

аграрному секторі пряму підтримку державних органів; державні гарантії довготривалого розміщення інвестицій; можливості впровадження інновацій у сільському господарстві; секторальні пільги та преференції.

Напрямами впровадження державної політики в аграрному секторі на основі використання ДПП можливо розглядати: забезпечення соціального напрямку функціонування інфраструктурних об'єктів на основі збалансування людського потенціалу сільськогосподарської сфери (створення робочих місць; підготовка, залучення фахівців; заходи щодо мінімізації міграційних процесів); використання кластерного підходу та особливих економічних зон, що дозволить оптимізувати управління та процеси завдяки локалізації об'єктів; формування людського потенціалу [28] в т. ч. сільських територій, пов'язаних з аграрним сектором; розвиток сфери науки та освіти за напрямами, пов'язаними з аграрним сектором; розширення можливості доступу приватного сектору до фінансових ресурсів з пільговими умовами отримання.

Слід зауважити, що успішне досягнення мети проєктів державно-приватного партнерства в аграрному секторі залежить від реалізації державної політики, спрямованої на управління ризиками, до яких слід віднести коливання відсоткових ставок, форс-мажорні обставини (стихійні лиха, техногенні чинники впливу), зміни в законодавстві, зміни в податковій системі, нерозвинений фінансовий ринок.

В процесі реалізації проєктів ДПП необхідно звертати увагу на елементи, що сприяють або обмежують розвиток співпраці між державним та приватним секторами. Як основні чинники за формування політики розвитку аграрного сектору через державно-приватне партнерство, потрібно розглядати: обмежені можливості державного бюджету щодо реалізації інфраструктурних суспільно важливих проєктів у аграрному секторі, політичне середовище, регулювання ринкових умов (попит на надані послуги, купівельна спроможність споживачів, тарифи), макроекономічну політику (передбачуваність, низький рівень інфляції, стабільність валютного курсу), інституційну якість, правову систему.

Аналізуючи інвестиційні проєкти та оцінюючи всі альтернативи, уповноважені органи державної влади в процесі обґрунтування потреби у реалізації проєктів державно-приватного партнерства в аграрному секторі мають не лише враховувати періоди інвестування, грошові потоки, чинники невизначеності, а також особливості проєкту, характеристики партнера

та інституційне середовище для прийняття виважених рішень і досягнення мети.

Висновки. За результатами дослідження доведено, що аграрний сектор економіки, маючи тенденції до зростання частки вартості в загальному ВВП, нарощення частки продовольчих товарів у структурі українського експорту, демонструє підвищену стійкість експорту сільськогосподарської продукції до економічних криз. Визначено, що для успішного розвитку аграрного сектору економіки України необхідно сприяти залученню значних інвестиційних та інноваційних ресурсів, які можливо отримати завдяки використанню існуючих моделей державно-приватного партнерства.

Державно-приватне партнерство у аграрному секторі можна розглядати як довгострокову комплексну модель взаємовигідних відносин суб'єктів державного та приватного сектору у вигляді делегування державою приватному партнеру окремих функцій, прав та відповідальності з метою реалізації державних, приватних та суспільних інтересів (ефективний розвиток аграрного сектору, підтримка сільськогосподарських товаровиробників, реалізація продовольчої безпеки, залучення інноваційних технологій, створення суспільних благ тощо) на основі будівництва й експлуатації інфраструктурних об'єктів.

З огляду на пріоритетність розвитку інновацій та науки, напрямками реалізації проєктів ДПП в аграрному секторі визначено: розширення інфраструктури (виробничої, логістичної, енергетичної та меліоративної); розвиток виробництва комплексних добрив, засобів захисту рослин; зменшення забруднення навколишнього середовища; формування агропродовольчих ланцюгів на основі кластерного підходу та створення технопарків; проєкти в сфері освіти та науки аграрного спрямування; підвищення рівня використання відновлювальної енергетики; забезпечення виробництва органічної сільськогосподарської продукції, м'ясної і молочної продукції; розвиток навічництва та біотехнологій тощо.

Виділено основні види проєктів ДПП в аграрному секторі: партнерства, спрямовані на розвиток ланцюгів доданої вартості; партнерства для спільних досліджень, інновацій і передачі технологій; партнерства для створення ринкової інфраструктури; партнерства для надання послуг з розвитку бізнесу фермерам і малим сільськогосподарським підприємствам.

Визначено напрями державної політики в аграрному секторі на основі використання ДПП: забезпечення соціального напрямку функціонування інфраструктурних об'єктів

сільськогосподарської сфери; використання кластерного підходу та особливих економічних зон; формування людського потенціалу; розвиток сфери науки та освіти за напрямками, пов'язаними з аграрним сектором; розширення можливості доступу приватного сектору до фінансових ресурсів з пільговими умовами отримання. В переважній більшості випадків державна політика має передбачати формування стратегічних напрямів аграрного сектору, спрямованих на впровадження системи взаємовідносин держави та бізнесу на основі ДПП, підвищення рентабельності виробництва, реалізації експортного потенціалу країни, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення конкурентоспроможності сільського господарства, інноваційний розвиток.

Слід зауважити, що впровадження державної політики розвитку аграрного сектору через державно-приватне партнерство, потребує вирішення питань щодо створення державою умов, які мають стимулювати приватний бізнес до партнерської взаємодії з державним сектором; формування інституційного середовища, сприятливого для розвитку державно-приватного партнерства в аграрному секторі; прийняття необхідних нормативно-правових актів, що посилюють можливості та розширюють економічні умови розвитку аграрного сектору; розроблення стратегії розвитку аграрного сектору, яка одним із ключових напрямів передбачає інфраструктурну підтримку галузі. Враховуючи зазначене вище, майбутні дослідження будуть спрямовані на формування концептуальних підходів до удосконалення правових та економічних механізмів реалізації державної політики в аграрному секторі на основі використання ДПП.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 р. № 1082-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.
2. Україна – світовий супермаркет екологічних продуктів. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/ukraine%E2%80%93sv%D1%96toviy-supermarket-ekolog%D1%96chnix-produkt%D1%96v.html>.
3. Zeldner A. The mechanism of public-private partnerships in attracting investment in agriculture. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. IOP Publishing. 2019. № 274. P. 012056.
4. Kosach I.A., Kholyavko N.I. The strategy for the development of public-private partnerships in agriculture in the context of food security. Innovative solutions in modern science. Dubai, UAE. 2016. № 1(1). P. 12–17.
5. Векленко В.И., Пугач С.П. Современное состояние и направления развития государственно-частного партнерства в сельском хозяйстве. Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии. 2018. № 2. С. 77–80.

6. Kozin M., Pyrchenkova G., Radchenko E. Public-private partnership in the agricultural sector: empirical estimation by factorial characteristics. *E3S Web of Conferences*. 2020. № 175. P. 13016.

7. Дідковська Л.І. Аналіз світових тенденцій поширення державно-приватного партнерства у зрошуваному землеробстві. *Економіка АПК*. 2019. № 7. С. 66–72. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201907066>.

8. Ковалева І.В., Рожкова Д.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства в условиях государственно-частного партнерства. *Вестник Алтайского государственного аграрного университета*. 2017. № 10 (156). С. 190–193.

9. Dudin M.N., Shakhov O.F., Vysotskaya N.V., Stepanova D.I. Public and Private Partnership: Innovation-Driven Growth of Agriculture at the Regional Level. *Journal of Environmental Management and Tourism*. (Vol. X, Winter). 2019. No 7(39). P. 1435–1444.

10. Публічне управління та адміністрування: словник / уклад. О.М. Руденко та ін. Київ: Кондор, 2016. 178 с.

11. The State of Agricultural Commodity Markets 2020. *Agricultural markets and sustainable development: Global value chains, smallholder farmers and digital innovations*. FAO. Rome, 2020. DOI: <https://doi.org/10.4060/cb0665en>.

12. World Food and Agriculture – Statistical Yearbook 2020. FAO. Rome, 2020. URL: <http://www.fao.org/documents/card/en/c/cb1329en>.

13. Shih-Hsun Hsu T., Ching-Cheng C., Nguyen T. T. T. APEC Survey Report on Feasible Solutions for Food Loss and Waste Reduction 2018. Singapore, Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC), 2018. 71 p.

14. OECD-FAO Agricultural outlook 2015. Paris: FAO, OECD Publishing, 2015. URL: www.fao.org/3/a-i4738e.pdf.

15. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2020. OECD Publishing. Paris, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1787/928181a8-en>.

16. Agricultural Outlook 2020-2029. Paris: FAO, OECD Publishing, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1787/1112c23b-en>.

17. Інфляційний звіт. Жовтень 2020 року. НБУ, 2020. URL: <https://bank.gov.ua/monetary/report>.

18. Yost M. A., Sudduth K. A., Walthall C. L., Kitchen N. R. Public-private collaboration toward research, education and innovation opportunities in precision agriculture. *Precision Agriculture*. 2019. № 20(1). P. 4–18.

19. Considerable Issues for Sustainable Public-Private Partnership Project / Rashed M. et al. *Res Manageria*. 2011. Vol. 2. Issue 4. P. 57–65.

20. Gaffney J., Challender M., Califf K., Harden K. Building bridges between agribusiness innovation and smallholder farmers: A review. *Global Food Security*. 2019. № 20. P. 60–65.

21. Hermans F., Geerling-Eiff F., Potters J., Klerkx L. Public-Private Partnerships as Systemic Agricultural Innovation Policy Instruments – Assessing Their Contribution to Innovation System Function Dynamics. *NJAS-Wageningen Journal of Life Sciences*. 2019. Vol. 88. P. 76–95.

22. Косач І., Журман С. Державно-приватне партнерство в АПК України: стратегічні аспекти. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 4(20). С. 127–136.

23. Public-Private Partnerships for Agricultural Transformation – Trends and Lessons from Developing Countries. *The Emerald Handbook of Public-Private Partnerships in*

Developing and Emerging Economies / Rankin M. et al. Emerald Publishing Limited, 2017. P. 191–219.

24. Development of Public-Private Partnerships in The Agrarian Sector of Ukraine: Digitalization as a Priority / Reznik N. et al. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. № 8(3). P. 275–281.

25. Mandri-Perrott C., Bisbey J. How to develop sustainable irrigation projects with private sector participation. World Bank, 2016. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/24034>.

26. Безпрозванних О. О. Розвиток інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності промислового підприємства: дис... канд. екон. наук: 08.00.04. Харків: НТУ «Харківський політехнічний інститут», 2020. 322 с.

27. Оніпко Т. А. Інноваційно-кластерний розвиток як чинник зростання конкурентоспроможності економічних систем: дис... канд. екон. наук: 08.00.01. Полтава: Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2019. 280 с.

28. Kruhlov V. V., Tereshchenko D. A. Public-Private Partnership as Tool for Developing Regional Labor Potential. *Sci. innov*. 2019. №15(6). P. 05–13.

REFERENCES

1. Pro Derzhavnyj bjudzhet Ukrainy na 2021 rik: Zakon Ukrainy [On the State Budget of Ukraine for 2021: Law of Ukraine]. vid 15.12.2020 r. № 1082-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.

2. Ukrain'a – svitoviy supermarket ekologichnyh produktiv (2020). [Ukraine – the World's Supermarket of Eco-Friendly Products]. Ukrainian Institute of the Future. Available at: <https://strategy.uifuture.org/ukraina%E2%80%93svitoviy-supermarket-ekolog%D1%96chnix-produkt%D1%96v.html>.

3. Zeldner, A. (2019). The mechanism of public-private partnerships in attracting investment in agriculture. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. IOP Publishing, no. 274, pp. 012056.

4. Kosach, I. A., Kholyavko, N. I. (2016). The strategy for the development of public-private partnerships in agriculture in the context of food security. *Innovative solutions in modern science*. Dubai, UAE, no. 1(1), pp. 12–17.

5. Veklenko, V. I., Pugach, S. P. (2018). Sovremennoe sostojanie i napravlenija razvitija gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v sel'skom hozjajstve [Modern state and directions of development of public-private partnership in agriculture]. *Vestnik Kurskoj gosudarstvennoj sel'skohozjajstvennoj akademii* [Vestnik of Kursk State Agricultural Academy], no. 2, pp. 77–80.

6. Kozin, M., Pyrchenkova, G., Radchenko, E. (2020). Public-private partnership in the agricultural sector: empirical estimation by factorial characteristics. *E3S Web of Conferences*, no. 175, pp. 13016.

7. Didkovska, L. I. (2019). Analiz svitovyh tendencij poshyrennja derzhavno-privatnogo partnerstva u zroshuvanomu zemlerobstvi [Analysis of world tendencie of implementation of public-private partnership in irrigation]. *Ekonomika APK* [The Economy of Agro-Industrial Complex], no. 7, pp. 66–72. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201907066>.

8. Kovaleva, I. V., Rozhkova, D. V. (2017). Ustojchivoe razvitie sel'skogo hozjajstva v uslovijah gosudarstvenno-

chastnogo partnerstva [Sustainable development of agriculture in the context of public-private partnership]. Vestnik Altajskogo gosudarstvennogo agrarnogo universiteta [Bulletin of Altai State Agricultural University], no. 10(156), pp. 190–193.

9. Dudin, M. N., Shakhov, O. F., Vysotskaya, N. V., Stepanova, D. I. (2019). Public and Private Partnership: Innovation-Driven Growth of Agriculture at the Regional Level. *Journal of Environmental Management and Tourism*. (Vol. X, Winter), no. 7(39), pp. 1435–1444.

10. Rudenko O.M. (2016). Publichne upravlinnja ta administruvannja: slovnyk [Public management and administration: a dictionary]. Kyiv.

11. FAO. (2020). The State of Agricultural Commodity Markets 2020. Agricultural markets and sustainable development: Global value chains, smallholder farmers and digital innovations. Rome, FAO. DOI: <https://doi.org/10.4060/cb0665en>.

12. FAO. (2020). World Food and Agriculture – Statistical Year book 2020. Rome. Available at: <http://www.fao.org/documents/card/en/c/cb1329en>.

13. Shih-Hsun Hsu T., Ching-Cheng C., Nguyen T. T. T. (2018). APEC Survey Report on Feasible Solutions for Food Loss and Waste Reduction 2018. Singapore, Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC), 71 p.

14. OECD-FAO (2015). Agricultural outlook 2015. Paris: FAO, OECD Publishing. Available at: www.fao.org/3/a-i4738e.pdf.

15. OECD (2020). Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2020. Paris: OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/928181a8-en>.

16. OECD-FAO (2020). Agricultural Outlook 2020-2029. Paris: FAO, OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/1112c23b-en>.

17. Infljacijnyj zvit. Zhovten' 2020 roku (2020). [Inflation Report, October 2020]. Available at: <https://bank.gov.ua/monetary/report>.

18. Yost, M. A., Sudduth, K. A., Walthall, C. L., Kitchen N. R. (2019). Public-private collaboration toward research, education and innovation opportunities in precision agriculture. *Precision Agriculture*, no. 20(1), pp. 4–18.

19. Rashed, M. et al. (2011). Considerable Issues for Sustainable Public-Private Partnership Project. *Res Manageria*, no. 2(4), pp. 57–65.

20. Gaffney, J., Challender, M., Califf, K., Harden, K. (2019). Building bridges between agribusiness innovation and small holder farmers: A review. *Global Food Security*, no. 20, pp. 60–65.

21. Hermans, F., Geerling-Eiff, F., Potters, J., Klerkx, L. (2019). Public-Private Partnerships as Systemic Agricultural Innovation Policy Instruments – Assessing Their Contribution to Innovation System Function Dynamics. *NJAS-Wageningen Journal of Life Sciences*, Vol. 88, pp. 76–95.

22. Kosach, I., Zhurman, S. (2019). Derzhavno-privatne partnerstvo v APK Ukrainy: strategichni aspekty [Public-private partnership in AIC of Ukraine: strategic aspects]. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnja* [Problems and prospects of economics and management], no. 4(20), pp. 127–136.

23. Rankin, M. (2017). Public-Private Partnerships for Agricultural Transformation – Trends and Lessons from Developing Countries. *The Emerald Handbook of Public-*

Private Partnerships in Developing and Emerging Economies. Emerald Publishing Limited, pp. 191–219.

24. Reznik, N. (2019). Development of Public-Private Partnerships in The Agrarian Sector of Ukraine: Digitalization as a Priority. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*, no. 8(3), pp. 275–281.

25. Mandri-Perrott, C., Bisbey, J. (2016). How to develop sustainable irrigation projects with private sector participation. World Bank. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/24034>.

26. Besprozvannykh, O.O. (2020). Rozvytok infrastruktornogo zabezpechennja innovacijnoi' dijalnosti promyslovogo pidprijemstva [Development of infrastructure support of industrial enterprise's innovative activity]. Candidate's thesis. Kharkiv: National technical university «Kharkiv polytechnic institute».

27. Onipko, T.A. (2019). Innovacijno-klasternyj rozvytok jak chynnyk zrostantnja konkurentospromozhnosti ekonomichnyh system [Innovation-cluster development as a factor of growth of competitiveness of economic systems]. Candidate's thesis. Poltava: Higher Educational Establishment of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and Trade».

28. Kruhlov, V.V., Tereshchenko, D.A. (2019). Public-Private Partnerships Tool for Developing Regional Labor Potential. *Sci. innov.*, no. 15(6), pp. 5–13.

Государственная политика развития аграрного сектора экономики на основе государственно-частного партнерства

Круглов В. В.

В статье проанализировано современное состояние аграрного сектора экономики Украины, его место в формировании валового внутреннего продукта, тренд изменения производительности сельского хозяйства, его роль в уменьшении негативного влияния экономического кризиса в 2020 г. и основные тенденции развития аграрного сектора. Целью исследования является анализ существующих подходов к формированию государственной политики развития аграрного сектора путем государственно-частного партнерства и разработка практических мероприятий по активизации развития стратегического партнерства государственного и частного собственника в аграрной сфере. Существующие подходы, направленные на развитие аграрного сектора, должны использовать возможности дополнительного привлечения ресурсов, что возможно достичь за счет моделей государственно-частного партнерства. Проанализированы особенности государственно-частного партнерства в аграрном секторе, которое направлено на реализацию приоритетных проектов инфраструктуры с целью развития производства, хранения и сбыта сельскохозяйственной продукции; реализации продовольственной безопасности; развития цепей создания стоимости. Установлено основные формы реализации проектов государственно-частного партнерства, которые используются в мировой практике. Акцентируется внимание на необходимости использования государственно-частного партнерства в аграрном секторе на основе стратегического управления в рамках общеэкономической политики государства. Обоснованы преимущества использования инструментария государственно-частного партнерства в аграрном секторе и опре-

делены направления его развития. Определены основные подходы к формированию государственной политики развития сферы агропромышленного комплекса путем государственно-частного партнерства, которые предусматривают повышение рентабельности производства, реализации экспортного потенциала страны, улучшение инвестиционного климата, повышение конкурентоспособности сельского хозяйства, совершенствование законодательной базы, инновационное развитие.

Ключевые слова: государство, государственное управление, частный бизнес, инновационное развитие, инструменты, стратегии, проекты.

State policy for the development of the agrarian sector of the economy based on public-private partnership

Kruhlov V.

The article analyzes the current state of the agricultural sector of Ukrainian economy, its place in the formation of gross domestic product, the trend of changes in agricultural productivity, its role in reducing the negative impact of the economic crisis in 2020 and the main trends in the agricultural sector. The aim of the study is to analyze existing approaches to the formation of state policy for the development of the agricultural sector through public-private partnerships and to develop practical measures to enhance the development of strategic partnerships between public and private owners in

the agricultural sector. Existing approaches aimed at the development of the agricultural sector should use the opportunities to attract additional resources, which can be achieved through public-private partnership models. The peculiarities of public-private partnership in the agricultural sector, which is aimed at the implementation of priority infrastructure projects to develop production, storage and marketing of agricultural products; implementation of food security; development of value chains were analyzed. The main forms of implementation of public-private partnership projects used in world practice are identified. Attention is focused on the need to use public-private partnership in the agricultural sector based on strategic management within the general economic policy of the state. The advantages of using the tools of public-private partnership in the field of agricultural sector are substantiated and the directions of its development are determined. The main approaches to the formation of the state policy for the development of the agro-industrial complex through public-private partnerships have been identified, which provide for the increase in the profitability of production, the implementation of the country's export potential, the improvement in the investment climate, the increase in the competitiveness of agriculture, the improvement in the legislative framework, and innovative development.

Key words: state, public administration, private business, innovative development, tools, strategies, projects.

Copyright: Круглов В. В. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Круглов В. В.

ID <https://orcid.org/0000-0002-7228-8635>